

بررسی نقش سواد والدین بر پیشرفت تحصیلی و سلامت روان دانش آموزان

حمید محمدی^۱، مجتبی سلم آبادی^۲، علی مهدوی فرد^۳

۱. کارشناسی ارشد علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران (نویسنده مسئول).

۲. کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

۳. کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره چهارم، شماره سی و دوم، خردادماه ۱۳۹۸، صفحات ۳۹-۲۵

چکیده

تحصیلات والدین سرآغاز و زیربنای پیشرفت جریان زندگی خانواده و جامعه است، از این رو مطالعه حاضر باهدف بررسی نقش سواد والدین بر پیشرفت تحصیلی و سلامت روان دانش آموزان انجام شد. روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع علی مقایسه‌ای بود. از جامعه آماری که شامل کلیه دانش آموزان دارای والدین باسواد و بی‌سواد دوره اول و دوم متوسطه شهر خوسف در سال ۱۳۹۶-۱۳۹۷ بودند، ۱۲۰ نفر (۶۰ نفر در گروه بی‌سواد و ۶۰ نفر در گروه باسواد) به‌صورت هدفمند انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل پرسش‌نامه پیشرفت تحصیلی درتاج (۱۳۸۳) و پرسش‌نامه سلامت روان گلدبرگ (۱۹۷۲) بود. داده‌های حاصل از پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ و آزمون تحلیل واریانس دوراهه (ANOVA) مورد تحلیل قرار گرفتند. نتایج نشان داد که در هر دو گروه افراد دارای سواد و افراد بی‌سواد، میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان خانواده‌های دارای تعداد فرزند کمتر و درآمد بالاتر، بهتر است. همچنین در گروه والدین باسواد و هم در بین والدین بی‌سواد، با افزایش تعداد فرزندان و سطح درآمد پایین، میانگین نمرات سلامت روان دانش آموزان افزایش می‌یابد. لذا امید است که نتایج پژوهش موردتوجه برنامه‌ریزی، متصدیان تعلیم و تربیت قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: سواد والدین، پیشرفت تحصیلی، سلامت روان.

مقدمه

سلامت روان، بهزیستی و شادکامی از آغازین روزهای وجود انسان‌ها یک نگرانی عمده بوده‌اند. این موضوع در سال‌های اخیر توجه و علاقه محققان را به بررسی عوامل روان‌شناختی قابل اصلاحی که سلامت روان و بهزیستی بهینه یک فرد را ارتقا می‌دهند، جلب کرده است. به طوری که ارتقای بهداشت و تأمین سلامت روان افراد جامعه یکی از ارکان مهم پیشرفت جوامع است (سیدنوزادی، ۱۳۸۰). از نظر سازمان بهداشت جهانی، سلامت روان عبارت است از قابلیت فرد برای برقراری ارتباط موزون و هماهنگ با دیگران، توانایی در تغییر و اصلاح محیط اجتماعی خویش و حل مناسب و منطقی تعارض‌های هیجانی و تمایلات شخصی (مورگان و گلدستون^۱، ۲۰۱۳). سلامت روان با عواطف، تفکر و رفتار آدمی ارتباط دارد. فردی که از سلامت روانی خوبی برخوردار است، معمولاً می‌تواند با حوادث روزافزون و مشکلات روزمره مقابله کند، اهداف خود را در زندگی دنبال کند و عملکرد مؤثری در جامعه داشته باشد (نقیبی و همکاران، ۲۰۱۲). پژوهش‌ها نشان می‌دهند که وضعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده‌ها در سلامت روان اعضای خانواده نقش دارد. از جمله عوامل اجتماعی که در پژوهش حاضر به آن پرداخته می‌شود، سطح سواد والدین در ارتقای سلامت فرزندانشان است. طبق تعریف مرکز آمار ایران (۱۳۹۰) باسواد فردی است که می‌تواند به زبان فارسی یا هر زبان دیگر متن ساده‌ای را بخواند و بنویسد، خواه مدرک رسمی داشته باشد یا نداشته باشد. سواد دربرگیرنده مهارت‌های موردنیاز برای هر شخص است تا بتواند نقش مناسبی در جامعه ایفا کند. ساده‌ترین حالت سواد مشتمل بر توانمندی کاربرد زبان است، بدین معنا که فرد باسواد قادر به خواندن، نوشتن و درک زبان بومی خود باشد (باودن^۲، ۲۰۰۱). پژوهش‌ها در زمینه ارتباط سطح سواد یا تحصیلات والدین با سلامت فرزندان شان محدود است یا مطالب ضدونقیضی در این زمینه وجود دارد. به‌طور مثال معدلی و غضنفری (۱۳۸۳) گزارش نمودند که با افزایش سطح تحصیلات پدران، اضطراب دانش آموزان بیشتر می‌شود؛ اما بین شغل پدران و اضطراب ارتباط معنی‌داری

---

1. Morgan & Goldston

2. Bawden

یافت نشد. همچنین در این راستا مطالعه‌ای دیگر نشان داده شد که میان شدت افسردگی با سطح تحصیلات والدین ارتباط معنی‌داری وجود دارد (رستم زاده و خلیل زاده، ۱۳۸۶). مطالعه در تاج، موسوی و رضایی (۱۳۹۲) نشان داد که میان سطح تحصیلات والدین با میزان اضطراب فرزندانشان ارتباطی وجود ندارد.

از نتایج داشتن سواد می‌توان به افزایش عملکرد فرزندانشان یا پیشرفت تحصیلی می‌توان اشاره نمود. به طوری که سطح سواد والدین به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد اقتصادی - اجتماعی مؤثر بر عملکرد دانش آموزان در مدرسه، در بسیاری از کشورها به اثبات رسیده است (یانگ^۱، ۲۰۰۳). پیشرفت تحصیلی به معنای مقدار یادگیری آموزشی فرد است (سلیمان نژاد و شهرآرای، ۱۳۸۰). تحصیلات والدین می‌تواند نقش مهمی در امر تربیت فرزندان داشته باشند و والدین تحصیل کرده به دلیل احراز مشاغل بهتر و مفیدتر به‌خودی‌خود از فرهنگ بالاتر و محیط و موقعیت بالاتر و محیط و موقعیت بهتری برخوردار خواهند بود و برخورداری از موقعیت خوب اجتماعی به‌نوبه خود تأثیر روی نگرش فرزندان نسبت به والدین و احساس امنیت و اعتماد به نفس آن‌ها می‌شود و در نتیجه بهتر می‌توانند با محیط خود ارتباط برقرار کنند و همین امر موجب رشد و شکوفایی استعداد آن‌ها می‌شود. در حالی که کودکی که والدین وی تحصیلات خوبی ندارند نه تنها نمی‌توانند به وجود آن‌ها افتخار کنند بلکه در خود احساس حقارت می‌کنند؛ و ارتباط و تعامل آن‌ها از سایرین کمتر است. البته تحصیلات به‌تنهایی نمی‌توانند عامل پیشرفت فرد محسوب شود؛ اما تحصیلات می‌تواند موجب آگاهی بیشتر و قرار گرفتن در وضعیت اجتماعی، اقتصادی بالاتر می‌گردد و نیز در تحقیقات ثابت شده که شغل و سطح اجتماعی والدین نیز رابطه مستقیمی با پیشرفت تحصیلی فرزندان دارند (خیر و صفری، ۱۳۸۵).

نقش تحصیلات والدین، در تربیت فرزندان و جلوگیری از بروز ناهنجاری‌ها رعایت نظم و انضباط در خانه و جامعه رشد شخصیت و اعتماد به نفس، عزت نفس و دوری از لغزش‌ها، داشتن هدف در زندگی توانایی در برقراری روابط محبت‌آمیز و برخورد خوب و مؤدبانه با دوستان و همکلاسی‌ها و معلمان، پرورش احساس مسئولیت در برابر خانواده و جامعه رعایت بهداشت فردی و نظافت

^۱. Yang

عمومی، نگهداری و حفظ منابع طبیعی و اموال عمومی بسیار حساس و مهم است والدین می‌توانند بدین وسیله سرمشق و الگو و نمونه‌ی شایسته‌ای برای فرزند خود باشند سواد و تحصیلات خانواده یکی از عوامل مهم پیشرفت بشر در جهان امروز است پیشرفت تکنولوژی، صنعت، بهداشت مدیون این عامل مهم است (میرپناهی، ۱۳۹۵).

امروزه ما با بحران سوادآموزی روبرو هستیم، اما این بحران هیچ سروصدایی ندارد. ماسال‌هاست که با نوعی بحران خاموش درگیریم، بحرانی که مانند هر امر اجتماعی دیگری هم زائیده و ناشی از عوامل گوناگون اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است و هم زاینده و بار آورنده مجموعه عظیمی از بحران‌های امروزی ماست. این بحران برخلاف بحران محیط‌زیست، بحران ترافیک، بحران بیکاری، بحران طلاق، بحران اعتیاد، بحران مسکن، بحران فقر، بحران نابرابری‌های اجتماعی و بحران‌های اجتماعی و فرهنگی دیگری که ما امروز با آن‌ها درگیریم، نه تنها انعکاس چندانی در رسانه‌ها ندارد، بلکه مردم هم نسبت به آن بی‌اعتنا هستند و برخلاف گرانی قیمت‌ها با مشکلات دیگر زندگی، در زندگی و گفتگوهای روزمره از آن صحبتی نمی‌کنند. بی‌سوادی تأثیرات شگرفی بر سلامت و بهداشت روان خانواده‌ها و پیشرفت تحصیلی فرزندان آن‌ها دارد، اما هدف سوادآموزی، فرایند سازمان‌یافته توانمندسازی بزرگسالان بی‌سواد و کم‌سواد جامعه از طریق ایجاد و تثبیت مهارت‌های نوشتن، خواندن، حساب کردن و روخوانی قرآن کریم و کاربست آن در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی به‌منظور تعالی و تکامل افراد و کسب شایستگی‌های لازم در پیمودن مراتب حیات طیبه است؛ از آنجایی که همان‌طور بیان شد، پژوهشی که به‌طور مستقیم به ارتباط متغیرهای مذکور بپردازد انجام نشده است و اگر مطالعه‌ای انجام شده، بین نتایج آن ضدونقیض وجود دارد، لذا مطالعه حاضر در همین راستا و باهدف بررسی نقش سواد والدین بر پیشرفت تحصیلی و سلامت روان دانش آموزان انجام شد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا علی-مقایسه‌ی بود. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دارای والدین باسواد و بی‌سواد دوره اول و دوم متوسطه شهر خوسف در سال ۱۳۹۶-۱۳۹۷ بودند. تعداد نمونه ۱۲۰ نفر (۶۰ نفر دانش‌آموز دارای والد باسواد و ۶۰ نفر دانش‌آموز دارای والد بی‌سواد) بودند. (حداقل نمونه در طرح‌های علی-مقایسه‌ای ۱۵ نفر برای هر گروه کفایت می‌کند، دلاور، ۱۳۹۵). گروه دانش‌آموزان دارای والد باسواد: این گروه به تعداد ۶۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند از میان دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه اول و دوم انتخاب شدند. لازم به ذکر است که در این گروه از والدین دانش‌آموزانی استفاده شد که در سال‌های گذشته در کلاس‌های سوادآموزی شرکت نموده‌اند و باسواد شده‌اند؛ اما گروه دانش‌آموزان دارای والد بی‌سواد: این گروه به تعداد ۶۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند از میان دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه اول و دوم انتخاب شدند.

مجموع	دوره دوم		دوره اول		جنس
	بی‌سواد	باسواد	بی‌سواد	باسواد	
۶۰	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	دخترانه
۶۰	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	پسرانه
۱۲۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	مجموع

ابزار جمع‌آوری اطلاعات شامل پرسش‌نامه‌های زیر بودند.

۱- پرسش‌نامه سلامت روان: این پرسش‌نامه توسط گلدبرگ^۱ (۱۹۷۲) ساخته شده است. این آزمون یک مقیاس خود گزارش دهی مداد-کاغذی است که دارای ۲۸ گویه است که دارای چهار خرده مقیاس فرعی علائم جسمانی (سؤالات ۱-۷)، اضطراب (سؤالات ۸-۱۴)، اختلال در عملکرد اجتماعی (سؤالات ۱۵-۲۱) و افسردگی (سؤالات ۲۲-۲۸) است. این آزمون بر اساس مقیاس لیکرت به صورت (۰، ۱، ۲، ۳) نمره‌گذاری می‌شود. این آزمون با آزمون SCL-25 همبسته و در دانش آموزان پیش‌دانشگاهی خوزستان، هنجاریابی شده است (گلدبرگ، ۱۹۷۲). به علاوه، توسط هومن (۱۳۷۶)، ضرایب پایایی آن محاسبه شده که بین ۰/۸۴ تا ۰/۹۲ گزارش شده است. چهار خرده مقیاس این آزمون شامل اضطراب، افسردگی، اختلال در عملکرد اجتماعی (به کارکرد اجتماعی) و نشانه‌های جسمانی می‌شود. در پژوهش حاضر پایایی کل به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۳ به دست آمد.

۲- پرسشنامه استاندارد عملکرد تحصیلی: این پرسش‌نامه توسط درتاج (۱۳۸۳؛ نقل از کیوانی، ۱۳۹۲) برای سنجش میزان عملکرد و پیشرفت دانش آموزان طراحی شده است. دارای ۴۸ سؤال بر روی طیف بسیار مخالفم: نمره یک و بسیار موافقم نمره پنج است که پنج مؤلفه خودکارآمدپنداری سؤالات (۱، ۲، ۳، ۴، ۱۲، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۶، ۳۷، ۴۰، ۴۲، ۴۶، ۴۷) و ۴۸ که به صورت مستقیم نمره‌گذاری می‌شوند و سؤال ۹ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود. تأثیرات هیجانی سؤالات (۸، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰) که به صورت مستقیم نمره‌گذاری می‌شود و سؤالات ۳۱، ۳۲، ۳۵، ۳۶ که به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. برنامه‌ریزی (سؤالات ۵، ۶، ۴۱، ۴۵، ۴۶) و سؤال ۲۶ که به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود. فقدان کنترل پیامد (سؤالات ۸، ۳۸، ۳۹) که به صورت مستقیم نمره‌گذاری می‌شود. انگیزش (سؤالات ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴) که همگی به صورت مستقیم نمره‌گذاری می‌شوند و سؤال ۴۳ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود. در پژوهش کیوانی (۱۳۹۲) برای تعیین روایی پرسشنامه از روایی محتوا استفاده شده است. بدین صورت که پرسشنامه، در اختیار تعدادی از صاحب‌نظران علوم تربیتی و روانشناسی قرار گرفت و مورد تأیید بود. میزان پایایی به دست آمده

1. Goldberg

در هرکدام از حیطه‌های مربوط به عملکرد تحصیلی عبارت‌اند از: عامل اول (۹۲٪)، عامل دوم (۹۳٪)، عامل سوم (۷۳٪)، عامل چهارم (۶۴٪) و عامل پنجم (۷۲٪) شد. در پژوهش حاضر پایایی کل به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۸ به دست آمد. جهت تجزیه و تحلیل فرضیه‌ها از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ و در بخش آمار توصیفی شاخص‌هایی نظیر فراوانی، میانگین، انحراف استاندارد نمرات و در بخش استنباطی آزمون تحلیل واریانس دوراهه (ANOVA) مورد استفاده قرار گرفت.

یافته‌ها

نتایج توصیفی نشان داد از ۱۲۰ نفر شرکت‌کننده ۲۶ نفر دارای یک فرزند، ۳۵ نفر دو فرزند، ۳۴ نفر سه فرزند و ۲۵ نفر نیز دارای ۴ فرزند و بیشتر هستند. همچنین این اساس ۷۰ نفر دارای درآمد زیر یک میلیون تومان، ۳۴ نفر بین یک تا دو میلیون تومان و ۱۶ نفر دارای درآمد بیش از دو میلیون تومان هستند.

جدول ۱. توصیف آماری نمرات کیفیت زندگی و سواد اقتصادی به تفکیک برای والدین بی‌سواد و دارای سواد

باسواد		بی‌سواد		متغیر
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
۳/۸۴۸	۱۵/۷۵	۳/۳۸۲	۱۳/۳۲	پیشرفت تحصیلی
۹/۳۷۷	۳۲/۰۹	۸/۲۱۰	۳۹/۱۱	سلامت روان

همان‌طور که مشاهده می‌شود میانگین نمرات پیشرفت تحصیلی فرزندان والدین دارای سواد بیشتر و میانگین نمرات سلامت روان آن‌ها پایین‌تر است. لازم به توضیح است که نمرات پایین‌تر در پرسشنامه سلامت روان نشان‌دهنده وضعیت سلامت بهتر افراد است. به‌منظور مقایسه پیشرفت تحصیلی فرزندان والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد با توجه به تعداد فرزندان خانواده، از آزمون تحلیل واریانس دوراهه استفاده شد.

جدول ۲. توصیف آماری نمرات پیشرفت تحصیلی به تفکیک تعداد فرزند و سواد

باسواد		بی سواد		متغیر
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
۳/۱۰۶	۱۸/۰۷	۳/۵۶۶	۱۵/۲۴	یک فرزند
۳/۸۳۲	۱۵/۸۵	۲/۷۶۱	۱۴/۱۶	دو فرزند
۳/۱۱۸	۱۵/۶۹	۲/۹۶۳	۱۳/۴۵	سه فرزند
۳/۴۰۴	۱۱/۲۷	۳/۵۱۸	۱۱/۲۳	چهار فرزند

جدول ۳. نتایج تحلیل واریانس دوره جهت مقایسه پیشرفت تحصیلی فرزندان والدین دارای سواد و والدین بی سواد با توجه به تعداد فرزندان

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
سواد	۷۹/۹۷۱	۱	۷۹/۹۷۱	۷/۷۱۷	۰/۰۰۶
تعداد فرزندان	۳۶۲/۵۳۵	۳	۱۲۰/۸۴۵	۱۱/۶۶۱	۰/۰۰۱
سواد * تعداد فرزندان	۲۵/۶۷۴	۳	۸/۵۵۸	۰/۸۲۶	۰/۴۸۲
خطا	۱۱۶۰/۶۶۹	۱۱۲	۱۰/۳۶۳		
کل	۱۷۲۶/۷۳۳	۱۱۹			

بر اساس نتایج مندرج در جدول، مقدار F به دست آمده برای اثر سواد (باسواد و بی سواد) برابر با $7/717$ و سطح معناداری آن کوچکتر از $0/01$ است ($P < 0/01$). با توجه به کوچکتر بودن سطح معنی داری به دست آمده از مقدار $0/01$ چنین نتیجه گرفته می شود که بین پیشرفت تحصیلی فرزندان والدین دارای سواد و والدین بی سواد، تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج به دست آمده میزان پیشرفت تحصیلی فرزندان والدین دارای سواد بیش از والدین بی سواد است. همچنین مقدار F به دست آمده برای اثر تعداد فرزندان برابر با $11/661$ و سطح معناداری آن کوچکتر از $0/01$ است ($P < 0/01$). با توجه به معنی داری آماره به دست آمده چنین نتیجه گرفته می شود که بین میزان پیشرفت تحصیلی فرزندان با توجه به تعداد فرزندان تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج به دست آمده دانش آموزان در خانواده های دارای تعداد فرزند کمتر، از پیشرفت تحصیلی بهتری برخوردارند. مقدار F به دست آمده برای تعامل بین سواد و تعداد فرزندان نیز برابر با $0/826$ است و سطح معناداری آن بزرگتر از $0/05$ هست ($P > 0/05$). با توجه به عدم معنی داری آماره به دست آمده می توان نتیجه گرفت که در هر دو گروه افراد دارای سواد و افراد بی سواد، میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان خانواده های دارای تعداد فرزند کمتر، بهتر است.

جدول ۴. توصیف آماری نمرات پیشرفت تحصیلی به تفکیک میزان درآمد و سواد

باسواد		بی سواد		
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
۳/۱۴۱	۱۳/۴۶	۳/۲۰۶	۱۲/۸۳	زیر یک میلیون
۳/۵۷۹	۱۶/۷۴	۳/۲۲۹	۱۳/۳۶	بین یک تا دو میلیون
۳/۲۲۸	۱۸/۵۳	۲/۳۰۹	۱۷/۷۲	بیش از دو میلیون تومان

جدول ۵. نتایج تحلیل واریانس دو راهه جهت مقایسه پیشرفت تحصیلی فرزندان والدین دارای سواد و والدین بی سواد با توجه به درآمد

منبع تغییرات	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معناداری
سواد	۴۵/۸۸۲	۱	۴۵/۸۸۲	۴/۳۳۹	۰/۰۳۹
درآمد	۲۹۹/۹۹۵	۲	۱۴۹/۹۹۷	۱۴/۱۸۴	۰/۰۰۱
سواد * درآمد	۳۶/۵۱۸	۲	۱۸/۲۵۹	۱/۷۲۷	۰/۱۸۳
خطا	۱۲۰۵/۵۸۵	۱۱۴	۱۰/۵۷۵		
کل	۱۷۲۶/۷۳۳	۱۱۹			

بر اساس نتایج مندرج در جدول، مقدار F به دست آمده برای اثر سواد (باسواد و بی سواد) برابر با ۴/۳۳۹ و سطح معناداری آن کوچکتر از ۰/۰۵ است ($P < 0/05$). با توجه به کوچکتر بودن سطح معنی داری به دست آمده از مقدار ۰/۰۵ چنین نتیجه گرفته می شود که بین میزان پیشرفت تحصیلی فرزندان والدین دارای سواد و والدین بی سواد، تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج به دست آمده میزان پیشرفت تحصیلی فرزندان والدین دارای سواد بیش از فرزندان والدین بی سواد است. همچنین مقدار F به دست آمده برای اثر درآمد برابر با ۱۴/۱۸۴ و سطح معناداری آن کوچکتر از ۰/۰۱ است ($P < 0/01$). با توجه به معنی داری آماره به دست آمده چنین نتیجه گرفته می شود که بین میزان پیشرفت تحصیلی افراد با سطوح مختلف درآمدی، تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج به دست آمده میزان پیشرفت تحصیلی در فرزندان خانواده های با درآمد بالاتر، بیشتر است. مقدار F به دست آمده برای تعامل بین سواد و میزان درآمد نیز برابر با ۱/۷۲۷ است و سطح معناداری آن بزرگتر از ۰/۰۵ است ($P > 0/05$). با توجه به عدم معنی داری آماره

به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که در هر دو گروه افراد دارای سواد و افراد بی‌سواد، میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان خانواده‌های دارای درآمد بالاتر، بهتر است.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر باهدف بررسی نقش سواد والدین بر پیشرفت تحصیلی و سلامت روان دانش آموزان انجام شد. اولین یافته نشان داد که بین پیشرفت تحصیلی فرزندان والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد، تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج به دست آمده میزان پیشرفت تحصیلی فرزندان والدین دارای سواد بیش از والدین بی‌سواد است. همچنین بین میزان پیشرفت تحصیلی فرزندان با توجه به تعداد فرزندان تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج به دست آمده دانش آموزان در خانواده‌های دارای تعداد فرزند کمتر، از پیشرفت تحصیلی بهتری برخوردارند؛ و به‌طورکلی می‌توان گفت که در هر دو گروه افراد دارای سواد و افراد بی‌سواد، میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان خانواده‌های دارای تعداد فرزند کمتر، بهتر است؛ یعنی در گروه والدین باسواد و هم در بین والدین بی‌سواد، با افزایش تعداد فرزندان، میانگین نمرات پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کاهش می‌یابد. در ادامه به پژوهش مرتبط هم‌راستا به نتیجه فوق می‌توان اشاره نمود. به‌طور مثال اسماعیل‌پور بندبنی و همکاران (۱۳۹۶) در مطالعه خود دریافتند که بین تحصیلات والدین با افت تحصیلی دانشجویان اختلاف معنی‌داری وجود دارد به‌طوری‌که دانشجویان دارای والدین باسواد دانشگاهی نسبت به سایر دانشجویان کم‌تر در معرض افت تحصیلی بودند. یافته‌های پژوهش میرپناهی (۱۳۹۵) نشان داد که سطح سواد والدین بر یادگیری دانش آموزان ابتدایی شهر ایلام تأثیر مستقیم و معنی‌داری دارد. در تبیین یافته فوق می‌توان گفت که والدین باسواد احتمال دارد مدرسه رفتن را به‌عنوان زمینه‌ای مهم برای زندگی آینده بنگرند و بر این اساس می‌توان از آن‌ها انتظار داشت که در مورد فواید باسواد شدن زیاد صحبت کنند و در مورد اهمیت آنچه در مدرسه می‌آموزند با فرزندانشان گفتگو نمایند؛ اما والدین بی‌سواد به مدرسه به‌عنوان یک مؤسسه بیگانه و غیرقابل درک می‌نگرند و اهمیت کمتری به اینکه فرزندانشان عملکرد تحصیلی خوب داشته باشند، نشان می‌دهند، دیگر یافته پژوهش نشان داد که بین میزان پیشرفت تحصیلی فرزندان والدین دارای سواد و

والدین بی‌سواد، تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده میزان پیشرفت تحصیلی فرزندان والدین دارای سواد بیش از فرزندان والدین بی‌سواد است. بین میزان پیشرفت تحصیلی افراد با سطوح مختلف درآمدی، تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده میزان پیشرفت تحصیلی در فرزندان خانواده‌های با درآمد بالاتر، بیشتر است؛ و به‌طورکلی در هر دو گروه افراد دارای سواد و افراد بی‌سواد، میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان خانواده‌های دارای درآمد بالاتر، بهتر است؛ یعنی در گروه افراد باسواد و هم در بین افراد بی‌سواد، میانگین نمرات پیشرفت تحصیلی افراد با درآمد بالا، بیش از پیشرفت تحصیلی فرزندان خانواده‌های با درآمد پایین است. همسو با نتیجه به‌دست‌آمده نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش مردانی و همکاران (۱۳۹۵) حاکی از تأثیر سواد والدین در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نقش مستقیمی دارد و دانش‌آموزانی که خانواده تحصیل‌کرده دارند در امر تحصیل پیشرفت و ترقی بیشتری دارند. یافته‌های علی‌پور و همکاران (۱۳۹۴) نشان داد که بین میزان تأثیر سواد والدین در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر پایه دوم دبیرستان‌های نوبت دوم شهرستان شادگان رابطه معنی‌داری وجود دارد. شاید بتوان این‌گونه تبیین کرد که فرزندان مادران کم‌سواد، به علت احساس کمتری تلاش بیشتری برای رسیدن به احساس برتری انجام می‌دهند و از طرف دیگر، احتمالاً مادران کم‌سواد کمتر در حل مسائل و مشکلات تحصیلی فرزندان مداخله می‌نمایند و این دو عامل، کودک را به تلاش کمتر وامی‌دارد، اما والدین دارای سواد فرزندان خود را بیشتر نسبت به یادگیری تشویق می‌کنند.

ازجمله محدودیت‌ها به محدود بودن نتایج به جامعه موردپژوهش، خود گزارشی بودن ابزار پژوهش و کمبود پیشینه نظری می‌توان اشاره نمود. با توجه به نقش سواد والدین در سلامت روان و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان برگزاری جلسات آموزشی و توجیهی در زمینه نقش سواد و تأثیر آن بر وضعیت پیشرفت تحصیلی و سلامت فرزندان نشان برای اولیا بی‌سواد جهت رغبت و شرکت در دوره‌های سوادآموزی پیشنهاد می‌شود. پیشنهاد می‌شود که در مطالعات آینده نقش عوامل زمینه‌ای مانند اشتغال والدین و ... پرداخته شود. اشتغال والدین و ... پرداخته شود.

تقدیر و تشکر

این مقاله از طرح پژوهشی مصوب شورای تحقیقات آموزش و پرورش استخراج شده و با حمایت مالی اداره کل آموزش و پرورش خراسان جنوبی انجام شده است. لذا از کلیه عوامل اجرایی نهایت تشکر و قدردانی می شود.

منابع

- اسماعیل پور بندبنی، محمد؛ نادری شاد، شایان؛ کبرایی، فائزه و غلامی چابک، بهاره (۱۳۹۶). بررسی افت تحصیلی و برخی عوامل مرتبط با آن از دیدگاه دانشجویان، پژوهش در آموزش علوم پزشکی، ۹ (۳)، ۶۵-۷۲.
- خیر، محمد و صغری، استوار (۱۳۸۵). بررسی رابطه سبک های تفکر و برخی شاخص های طبقه اجتماعی با پیشرفت تحصیلی، دانشور رفتار، ۱۳ (۲۱)، ۶۲-۵۵.
- درتاج، فریبرز؛ موسوی، سیدحمید و رضایی، پروین (۱۳۹۲). بررسی میزان اضطراب امتحان و عوامل مرتبط با آن در بین دانشجویان جدیدالورود دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان، مجله پزشکی هرمزگان، ۱۷ (۴)، ۳۶۵-۳۷۴.
- رستم زاده، زکیه و خلیل زاده، رحیم (۱۳۸۶). بررسی میزان شیوع و شدت افسردگی در دانش آموزان دبیرستان های دخترانه شهر ارومیه، مجله پرستاری و مامایی ارومیه، ۵ (۲)، ۱۸-۱۲.
- سلیمان نژاد، اکبر و شهرآرای، مهرناز (۱۳۸۰). ارتباط منبع کنترل و خودتنظیمی با پیشرفت تحصیلی، روانشناسی و علوم تربیتی، ۲ (۳۱)، ۱۹۸-۱۷۵.
- سید نوزادی، محسن (۱۳۸۰). کلیات و اصول اپیدمیولوژی، تهران: نشر واقفی.
- علی پور، لیلا؛ شویچی، جعفر و کوتی، فروزان (۱۳۹۴). بررسی میزان تاثیر سواد والدین در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر پایه دوم دبیرستان های نوبت دوم شهرستان شادگان در سال ۱۳۹۴، کنفرانس ملی روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی شادگان.
- مردانی، شهلا؛ بارونی نژاد، آفتاب و چرخاب، ملیحه (۱۳۹۵). بررسی نقش سواد والدین بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، چهارمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران.

- معدلی، زهرا؛ غضنفری حسام آبادی، مهرخ (۱۳۸۳). بررسی میزان اضطراب امتحان دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی حضرت فاطمه (س)، گام های توسعه در آموزش پزشکی، ۱ (۲)، ۷۲-۶۵.
- میرپناهی، لیلا (۱۳۹۵). بررسی تاثیر سطح سواد والدین بر یادگیری دانش آموزان ابتدایی شهر ایلام، فصلنامه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، ۲ (۲)، ۳۰-۲۲.
- هومن، علی (۱۳۷۶). استانداردهای و هنجاریابی پرسشنامه سلامت عمومی برای دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه تربیت معلم، تهران: مؤسسه تحقیقاتی دانشگاه تربیت معلم.
- Bawden, D. (2001). Information and digital literacies: a review of concepts. *Journal of documentation*, 57(2), 218-259
- Goldberg, D. P. (1972). The detection of psychiatric illness by questionnaire. *Maudsley monograph*, 21.
- Morgan, W. P. & Goldston, S. E. (2013). *Exercise and mental health*: Taylor & Francis.
- Naghibi, F. Alizadh, M. Haghighi, H. Salimi, M. Hesam, Z. & Hesam, A. A. (2012). The study of the effects of sport, cultural and artistic activities on student' s mental health and their social intimacy. *Life Sci J*, 9, 30-35
- Yang, Y. (2003). Dimensions of socio-economic status and their relationship to mathematics and science achievement at individual and collective levels. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 47(1), 21-41

The role of parents' literacy on academic achievement and mental health of students

Abstract

Parental education is the beginning and the basis for the progress of family and community life. Therefore, the present study aimed to investigate the role of parents' literacy on academic achievement and mental health of students. The present study was a descriptive-comparative study. A sample of 120 students (60 in the illiterate group and 60 in the literate group) were selected using purposive sampling method, which included all students with literate and illiterate parents in the first and second high schools of Khasf in 2017-2018. The research instrument was the Dotag Educational Achievement Questionnaire (2004) and Goldenberg Mental Health Questionnaire (1972). The data were analyzed by SPSS software version 22 and dual-analysis analysis (ANOVA). The results showed that in both groups of literate and illiterate people, the educational achievement of students with fewer children and higher income is better. In the group of literate parents as well as among illiterate parents, the average student mental health scores increase with an increase in the number of children and low income levels. Therefore, it is hoped that the results of the research will be considered by planners, educators and educators.